

STENOGRAFSKE BELEŠKE

SENATA

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 2

BEOGRAD, 1932 GODINE

KNJIGA 1

VI REDOVNI SASTANAK

SENATA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 18 NOVEMBRA 1932 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVAO:

PRETSEDNİK

Dr. ANTE PAVELIĆ

SEKRETAR

MILAN L. POPOVIĆ

Prisutni su g. g. Ministri: Predsednik Ministarskog saveta dr. Milan Srškić, Ministar bez portfelja dr. Hamdija Karamehmedović, Ministar trgovine i industrije dr. Ilija Šumenković, Ministar prosvete dr. Radenko Stanković, Ministar za fizičko vaspitanje naroda dr. Lavoslav Hanžek.

POČETAK U 10,10 ČASOVA

S A D R Ž A J:

1. Čitanje i usvojenje zapisnika V redovnog sastanka;

2. Saopštenje izveštaja g. Ministra finansija o sankcionisanju Zakona o izmenama i dopunama Zakona o porezu na poslovni promet i Zakona o izmenama i dopunama Zakona o državnoj trošarini;

3. Saopštenje akta Narodne skupštine o dostavljanju Senatu na dalji postupak predloga Zakona o konvenciji o regulisanju trgovačkih potraživanja putem kompenzacija, zaključenoj i potpisanoj u Beogradu 7 jula 1932 god. između Kraljevine Jugoslavije i Belgijsko-Luksemburške privredne unije i upućivanje tog zakonskog predloga Odboru koji je proučavao konvenciju o kulturnim odnosima sa Republikom Poljskom;

4. Saopštenje zahteva g. Ministra pravde za izdavanje sudu senatora g. Tome Kovačevića;

5. Molba za odsustvo senatora g. dr. Otona Frankeša;

6. Saopštenje izveštaja o konstituisanju senatskih Odbora;

7. Molbe, žalbe i rezolucije iz naroda;

8. Dnevni red: 1) Pretres izveštaja Finansijskog odbora o predlogu Zakona o ugovoru o regulisanju plaćanja iz robnog prometa kao i po drugim obave-

zama, zaključenom u Pragu 8 juna 1932 god. između Kraljevine Jugoslavije i Čehoslovačke Republike; 2) Pretres izveštaja Odbora o predlogu Zakona o sporazumu o naučnim, školskim i umetničkim odnosima, zaključenom i potpisanoj u Varšavi 2 decembra 1931 god. između Kraljevine Jugoslavije i Republike Poljske.

Govornici: Miloje Ž. Jovanović, Ministar trgovine i industrije dr. Ilija Šumenković, Ministar prosvete dr. Radenko Stanković, izvestilac Svetozar Tomić, dr. Bogdan Gavrilović, dr. Josip Šilović, dr. Valentin Rožić, Jovo Banjanin, dr. Momčilo Ivković.

Predsednik dr. Ante Pavelić: Otvaram VI redovni sastanak Senata. Molim g. sekretara da izvoli pročitati zapisnik V redovnog sastanka.

Sekretar Milan L. Popović pročita zapisnik V redovnog sastanka.

Predsednik dr. Ante Pavelić: Ima li kakve primedbe na ovako pročitani zapisnik? (*Miloje Ž. Jovanović:* Molim za reč).

Ima reč senator g. Miloje Ž. Jovanović.

Miloje Ž. Jovanović: Gospodo, ja sam se juče javio za reč, da govorim o povredi Poslovnika i za-

molio da se sasluša moje mišljenje. To sam učinio što sam smatrao da nema posle mene nijednoga govornika. Mislio sam da je Poslovnik povređen u tome što je posle mene dobio reč senator g. Svetozar Tomić i dao predlog za prost prelaz na dnevni red. Meni je žao što je došlo do nesporazuma, kao što je to bilo juče, a mislim da ne bi došlo do toga, da je ovde došao glavni krivac, da je došao onaj g. Ministar koji treba u stvari da odgovara, a to je Ministar g. dr. Kojić.

Ja ovde konstatujem i žalim što se Senat ignoriše, jer onaj Ministar koji je učinio te krivice, te treba i da odgovara, nije smatrao za potrebno da dođe i da se brani od onoga, za šta sam ga ja u interpelaciji optužio.

Sekretar Milan L. Popović: Pošto se izjava senatora g. Miloja Jovanovića ne odnosi na pročitani zapisnik, izjavljujem da nema mesta da ta izjava uđe u zapisnik prošlog sastanka.

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Kako g. sekretar ne prima ovu primedbu senatora g. Jovanovića, stavljam na glasanje pročitani zapisnik. Gospoda senatori koji su za to da se zapisnik V redovnog sastanka primi ovako kako je pročitano, neka izvole sedeti, a gospoda senatori koji su protiv toga, neka izvole ustati. (Svi sede). Objavljujem da je zapisnik V redovnog sastanka primljen onako kako je ovde pročitano i overovljuje se.

Molim g. sekretara da izvoli pročitati izveštaj g. Ministra finansija o sankcionisanju zakona.

Sekretar Milan L. Popović saopštava: G. Ministar finansija izveštava, da je Nj. V. Kralj blagoizvoleo potvrditi 14 avgusta 1932 godine Zakon o izmenama i dopunama Zakona o porezu na poslovni promet od 31 januara 1922 godine i Zakona o izmenama i dopunama Zakona o skupnom porezu na poslovni promet od 28 marta 1931 godine, a isto tako i Zakon o izmenama i dopunama Zakona o državnoj trošarini, i dostavlja Senatu za njegovu arhivu po jedan potvrđeni primerak ovih Zakona.

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Sankcionisanje ovih Zakona prima se na znanje. — Molim g. sekretara da saopšti o zakonskom predlogu upućenom Senatu od strane Narodne skupštine.

Sekretar Milan L. Popović čita:

NARODNA SKUPŠTINA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Br. 11898
17-XI-1932 god.
u Beogradu.

Gospodine Predsedniče,

Čast mi je izvestiti Vas, da je Narodna skupština na svom IX redovnom sastanku, održanom 17 novembra 1932 godine u Beogradu, konačno usvojila Predlog Zakona o konvenciji o regulisanju trgovačkih potraživanja putem kompenzacija, zaključenoj i potpisanoj u Beogradu 7 jula 1932 godine između Kraljevine Jugoslavije i Belgijsko-Luksemburške Privredne Unije, podnet joj od strane Ministra inostranih poslova i Ministra trgovine i industrije, na osnovi ovlašćenja dato im ukazom Nj. V. Kralja od 20 septembra 1932 godine.

Izveštavajući Vas o prednjem, meni je čast, Gospodine Predsedniče, na osnovu čl. 64 Ustava i § 66 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini, dostaviti Vam definitivni tekst ovoga zakonskog predloga onako, kako ga je Narodna skupština usvojila, kao i original Ukaza o ovlašćenju za podnošenje Na-

rodnom pretstavništvu pomenutog zakonskog predloga, — s molbom na Vaš dalji postupak.

Ovaj zakonski predlog pretresan je u Narodnoj skupštini po redovnom postupku.

Izvolite primiti, Gospodine Predsedniče, i ovom prilikom uverenje o mom osobitom poštovanju.

Pretsednik
Narodne skupštine,
Dr. K. Kumanudi, s. r.

Gospodinu

Dr. ANTI PAVELIĆU,

Pretsedniku Senata

BEOGRAD.

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Čast mi je predložiti Senatu da ovaj zakonski predlog uputimo onom Odboru, koji je proučavao konvenciju o kulturnim odnosima sa Republikom Poljskom, s tim da taj Odbor u najkraćem vremenu prouči ovaj predlog i podnese Senatu svoj izveštaj. Prima li Senat ovaj moj predlog? (Prima). Pošto Senat prima, pozivam ovaj Odbor da se što pre sastane i ovaj zakonski predlog uzme u rad.

Molim g. sekretara da izvoli saopštiti zahteve g. Ministra pravde za izdavanje g.g. senatora sudu.

Sekretar Milan L. Popović saopštava: G. Ministar pravde sa svoja dva zahteva traži da se izda sudu senator g. Toma Kovačević za dela uvrede i klevete, nanete putem štampe.

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Oba ova zahteva g. Ministra pravde uputićemo nadležnom Imunitetskom odboru na proučavanje i izveštaj. — Molim g. sekretara da saopšti molbu senatora g. dr. Frangeša za odsustvo.

Sekretar Milan L. Popović saopštava: Senator g. dr. Oton Frangeš moli Senat da mu izvoli odobriti odsustvo do 25 novembra o. g. radi odlaska u Rim na svečano zasedanje fundacije Volta Kraljevske Akademije u Rimu.

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Odobrava li Senat traženo odsustvo g. Frangešu? (Odobrava). Pošto Senat odobrava, objavljujem da je ovo odsustvo g. Frangešu odobreno.

Sad da predemo na izveštaje o konstituisanju Odbora. Izvolite čuti g. sekretara.

Sekretar Milan L. Popović saopštava: Odbor za proučavanje zakonskog predloga o izmenama i dopunama Zakona o lekarima specijalistima izveštava Senat da se je konstituisao i izabrao za predsednika g. dr. Emila Gavrilu, za potpredsednika g. Frana Kukuljevića-Sakcinskog i za sekretara g. dr. Uroša Krulja.

Odbor za proučavanje zakonskog predloga o sporazumu o kulturnim odnosima između naše Kraljevine i Republike Poljske izveštava da se je konstituisao i izabrao za predsednika g. dr. Bogdana Gavrilovića, za potpredsednika g. dr. Josipa Šilovića i za sekretara g. dr. Vasu Gluša.

Odbor za proučavanje predloga rezolucije senatora g.g. Ivana Hribara i drugova o izradi državnog privrednog programa izveštava da se je konstituisao i izabrao za predsednika g. Ivana Hribara, za potpredsednika g. Spiru Hadži-Ristića i za sekretara g. dr. Vasu Gluša.

Odbor za proučavanje zakonskog predloga senatora g.g. Ivana Hribara i drugova o ukidanju fideikomisa izveštava da se je konstituisao i izabrao za predsednika g. dr. Vladimira Ravnihara, za potpredsednika g. Frana Kukuljevića-Sakcinskog i za sekretara g. Ivana Hribara.

Administrativni odbor izveštava Senat da je izabrao na mesto g. dr. Radenka Stankovića, koji je postavljen za Ministra prosvete, za sekretara Odbora g. protu Matiju Popovića.

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Svi pročitani izveštaji o konstituisanju Odbora primaju se k znanju. — Molim g. sekretara da izvoli pročitati prispele molbe, žalbe i rezolucije iz naroda.

Sekretar Milan L. Popović saopštava molbe, žalbe i rezolucije: Udruženja trgovaca za grad i Srez novosadski; Organizacije umirovljenih opštinskih činovnika u Zagrebu; Ivana Lampreta, publiciste iz Ljubljane; Uroša Milića, čin. priprav. Senata; Zanatlja, trgovaca i ugostitelja sa ostalim privrednicima grada Čačka i Srezova: trnavskog, ljubičkog i dragačevskog; Alice Sušić iz Celja; Marinke udove Uček.

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Sve ove molbe, žalbe i rezolucije uputiće se nadležnom Odboru za molbe i žalbe na proučavanje.

Sad, gospodo, prelazimo na dnevni red. Na dnevnom je redu kao prva tačka: pretres izveštaja Finansijskog odbora o predlogu Zakona o ugovoru o regulisanju plaćanja iz robnog prometa, kao i po drugim obavezama, zaključenom u Pragu 8 juna 1932 godine, između Kraljevine Jugoslavije i Čehoslovačke Republike.

Molim g. izvestioca dr. Ploja da izvoli pročitati odborski izveštaj.

Izvestilac dr. Miroslav Ploj čita:

SENATU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE BEOGRAD.

Finansijski odbor Senata Kraljevine Jugoslavije uzeo je, na svojoj današnjoj sednici, u pretres predlog Zakona o ugovoru o regulisanju plaćanja iz robnog prometa, kao i po drugim obavezama, zaključenom u Pragu 8 juna 1932 godine između Kraljevine Jugoslavije i Republike Čehoslovačke, saobrazno aktu Senata od 15-XI-1932 god. Br. 4043, i, proučivši ga svestrano, podnosi Senatu ovaj

IZVEŠTAJ:

Naša država je prva, koja je zaključila sa Čehoslovačkom Republikom klirinški sporazum za plaćanja iz međusobnog robnog prometa, kao i po drugim obavezama između Čehoslovačke Republike i Kraljevine Jugoslavije.

Baza na kojoj je ovaj sporazum rađen je ista kao ona na kojoj su izrađeni sporazumi sa Austrijom, Švajcarskom i Belgijom.

Sporazum sa Čehoslovačkom Republikom, koji je stupio i bio takođe automatski produžavan u snaznost 22 juna o.g., i koji je u izvršenju oko četiri i po meseca, odnosi se jedino na potraživanja i dugovanja iz robnog izvoza i uvoza, ma da su postali pre 22 juna o. g.

Može se na temelju specijalnog ugovora takođe proširiti na obaveze iz drugih potraživanja i dugovanja.

Plaćanje potraživanja vrši se preko zbirnih računa t.j. računa preko Narodne banke Kraljevine Jugoslavije, koje će se vršiti kod Zemaljske banke u Pragu, i preko zbirnoga računa Čehoslovačke Narodne banke, koje će se vršiti preko Narodne banke Kraljevine Jugoslavije u Beogradu.

No računi vode se u čehoslovačkim krunama po tečaju 100.— dinara ravno 59.444 čehoslov. kruna, 100.— čehoslov. kruna ravno 168.226 dinara.

Čehoslovačka Narodna banka i Narodna banka Kraljevine Jugoslavije obaveštavaće se međusobno o izvršenoj isplati, s molbom da se izvrši isplata poveriocu i to načelno po hronološkom redu naređenja.

Ove banke se pridržavaju za izjemne slučajeve sporazumno u ovom pravcu, da se izvesna potraživanja prekoredno isplaćuju. Poverilac ima pravo tražiti odmah isplatu poveriocu i to načelno po hronološkom redu naloga za isplatu.

Narodne banke zadržavaju sebi pravo sporazuma u izvanrednim slučajevima o prekorednoj isplati nekih potraživanja.

Poverilac ima pravo odmah tražiti isplatu iznosa jedino u slučaju, ako zbirni račun iskazuje potraživanje, inače će se isplata izvršiti tek kad budu učinjene nove isplate.

Dužnici se ne oslobađaju od svojih obaveza već u trenutku kada su položili novac na zbirni račun, nego tek u trenutku kada je poverilac primio izmirenje svoga potraživanja.

Narodne banke dozvoliće od slučaja do slučaja direktno obračunavanje i plaćanje između jugoslovenskih i čehoslovačkih izvoznika i uvoznika na osnovu međusobnih poslova.

Da se ne budu činile teškoće i da ne nastane odugovlačenje pri plaćanju dospelih potraživanja na zbirne račune, Narodne banke se obavezuju preduzeti sve potrebne mere.

Stoga Finansijski odbor Senata nalazi za potrebno, da Senat dotični zakonski predlog primi u celosti onako, kako ga je Narodna skupština usvojila, i moli Senat da ovo shvati kao pravi izraz mišljenja celoga Odbora.

Za izvestioca određen je g. Ploj dr. Miroslav.

16 novembra 1932 g.

Beograd.

Sekretar,

Pretsednik,

Svetozar Tomić, s. r. Finansijskog odbora Senata
Dr. Benjamin Šuperina, s. r.

Članovi: Dr. Ploj, s. r.

Dr. E. Gavrića, s. r.

Miloje Ž. Jovanović, s. r.

D. Popović, s. r.

B. Gavrilović, s. r.

Dr. Savo Ljubibratić, s. r.

Ivan Hribar, s. r.

Jovo Banjanin, s. r.

Spira Hadži-Ristić, s. r.

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Otvaram načelan pretres. Molim gospodina Ministra trgovine i industrije dr. Šumenkovića da izvoli dati svoju reč.

Ministar trgovine i industrije dr. Ilija Šumenković: Gospodo senatori, mislim da nije potrebno naročito insistirati na razlozima koji su uticali na stvaranje ovog sporazuma. Oni su isti, koji su bili u vidu prilikom sklapanja sličnih sporazuma sa drugim državama: otkloniti u mogućoj meri izvesne smetnje, koje stoje na putu našoj izvoznoj trgovini.

Ova konvencija stupila je na snagu i u izvršenju je na osnovu Zakona o ovlašćenju za neodložnu primenu međunarodnih ugovora i sporazuma od 19 aprila ove godine. Sad Narodna skupština i Senat imaju da dadu ovoj konvenciji definitivnu zakonsku formu.

Principi, na kojima je ovaj sporazum izrađen, poznati su iz ranijih sporazuma, od kojih su već neki

bili pred Senatom i diskutovani. Ja mislim, gospodo, iz ova dva razloga: principi su poznati, Zakon je već u izvršenju četiri i po meseca, nije potrebno ulaziti u detaljno obrazloženje i obaveštenje o ovoj konvenciji.

Napomenuću samo, da — kao što je, uostalom, i u odborskom izveštaju primećeno — jugoslovenski dužnici plaćaće potraživanja čehoslovačkih poverilaca kod naše Narodne banke, na račun Čehoslovačke banke. Mogu dodati odmah, da su za primanje ovih suma nadležne pored Narodne banke i njene filijale za svoje teritorije. Čehoslovački dužnici plaćaće potraživanja jugoslovenskih poverilaca kod Zemaljske banke u Pragu. Obračun se vrši u čehoslovačkim krunama po kursu koji je fiksiran u samom sporazumu. To je jedno opšte pravilo, ono važi i za druge sporazume o klirinzima, koje mi imamo, samo je ovde to izrično spomenuto: „Dužnici se ne oslobodjavaju od svojih obaveza već u trenutku kada su položili novac na zbirni račun, nego tek u trenutku kada je poverilac primio izmirenje svog potraživanja“. To proizlazi iz prirode samoga posla. Potrebno je da onaj u Pragu može da ima na raspoloženju sume potrebne da isplati ona dugovanja, za koja je položena suma kod nas, kod Narodne banke u Beogradu.

Predviđen je direktno i privatni kliring. Kao što sam rekao, konvencija je stupila na snagu 22 juna. Ona je važila tri meseca, s tim da ako se 15 dana ranije ne otkáže, automatski se produžuje još za mesec dana. Taj slučaj automatskog produženja je nastao. U toku ove godine već u septembru konvencija je produžena automatski do oktobra, onda do novembra i sada je ista situacija. Prema tome je ova konvencija još na snazi.

Posle ovoga izlaganja, ja molim Senat da izvoli usvojiti u celosti predloženu konvenciju.

Predsednik dr. Ante Pavelić: Pošto se nije prijavio nijedan dalji govornik, zaključujem načelni pretres. Prelazi se na poimenično glasanje. Molim g. sekretara da izvoli pročitati imenik. Gospoda koja su za to da se ova konvencija u načelu usvoji, glasaće „za“, a koja su protiv toga, glasaće „protiv“.

Sekretar Milan L. Popović proziva g. g. senatore, koji su glasali ovako:

Alibegović Asim — otsutan
Alkalaj d-r Isak — za
Altiparmaković Jovan — otsutan
Arnautović Šerif — za
Banjanin Jovo — za
Bogojević Vasa — za
Vidaković Antun — za
Vilović Osman — otsutan
Vujić Pavle — za
Vukčević d-r Stanojlo — za
Gavrila d-r Emilo — otsutan
Gavrilović d-r Bogdan — za
Gaj Ljudevit — za
Glušac d-r Vaso — otsutan
Gmajner d-r Ivan — za
Grasl d-r Georg — otsutan
Gregorin d-r Gustav — za
Desnica d-r Uroš — otsutan
Dobrinić Petar — za
Dragović Milutin — otsutan
Đirlić Petar — otsutan
Ivković d-r Momčilo — za

Iližanović Dimitrije — za
Jalžabetić Tomo — za
Janković Stjepan — otsutan
Jovanović Ž. Miloje — za
Karamehmedović d-r Hamdija — za
Kovačević Tomo — otsutan
Kostić Petar — otsutan
Kostrenčić d-r Marko — otsutan
Kotur d-r Đura — otsutan
Krulj d-r Uroš — za
Kukuljević-Sakcinski Fran — za
Ljubibratić d-r Sava — za
Mažuranić d-r Želimir — otsutan
Majstrovčić d-r Ivan — za
Marjanović Milan — otsutan
Mahmutbegović Sefedin — otsutan
Mičić d-r Mića — otsutan
Mihaldžić Stevan — za
Muftić Salem — za
Nešković Jovan — za
Novak d-r Fran — otsutan
Obradović Paja — otsutan
Ploj d-r Miroslav — za
Popović Daka — za
Popović Matija — za
Popović Milan — za
Ravnihar d-r Vladimir — za
Radovanović Krsta — otsutan
Radulović Marko — otsutan
Rajar d-r Janko — za
Rožić d-r Valentin — za
Samurović Janko — za
Simonović Milan — otsutan
Smiljanić Krsta — za
Stanković Jovan — za
Stanković d-r Radenko — za
Sulejmanović d-r Džafer — za
Teslić Petar — otsutan
Timotijević Kosta — otsutan
Tomašić d-r Ljubomir — za
Tomić Svetozar — za
Trinajstić d-r Dinko — za
Ubavić Pavle — za
Frangeš d-r Oton — otsutan
Hadži Bošković Trajko — za
Hadži Ristić Spira — za
Hribar Ivan — za
Cvetković Jordan — za
Cerović Gavriilo — otsutan
Šverljuga dr. Stanko — otsutan
Šilović d-r Josip — za
Šola Atanasijé — otsutan
Šuperina d-r Benjamin — za

Posle glasanja.

Predsednik dr. Ante Pavelić: Izvolite čuti rezultat glasanja. Glasovalo je svega 46 gospode senatora, i svi su glasali za. Prema tome je ovaj zakonski predlog u načelu primljen.

Prelazimo na raspravu u pojedinostima. Molim g. izvestioca da izvoli pročitati § 1.

Izvestilac dr. Miroslav Ploj čita § 1 (Vidi sast. IV).

Predsednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat § 1? (Prima). Objavljujem da je § 1 primljen. Izvolite čuti § 2.

Izvestilac dr. Miroslav Ploj čita § 2 (Vidi sast. IV).

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat § 2? (Prima). Objavljujem da je § 2 primljen. Time je ovaj zakonski predlog i u pojedinostima primljen. Sad ćemo pristupiti konačnom poimeničnom glasanju o zakonskom predlogu u celini. Molim g. sekretara da izvrši prozivku.

Sekretar Milan L. Popović proziva g. g. senatore, koji su glasali ovako:

Alibegović Asim — otsutan
 Alkalaj d-r Isak — za
 Altiparmaković Jovan — za
 Arnautović Šerif — za
 Banjanin Jovo — za
 Bogojević Vasa — za
 Vidaković Antun — za
 Vilović Osman — otsutan
 Vujić Pavle — za
 Vukčević d-r Stanojlo — za
 Gavrića d-r Emilo — otsutan
 Gavrilović d-r Bogdan — za
 Gaj Ljudevit — za
 Glušac d-r Vaso — otsutan
 Gmajner d-r Ivan — za
 Grasl d-r Georg — otsutan
 Gregorin d-r Gustav — za
 Desnica d-r Uroš — otsutan
 Dobričić Petar — za
 Dragović Milutin — otsutan
 Đirlić Petar — otsutan
 Ivković d-r Momčilo — za
 Ilidžanović Dimitrije — za
 Jalžabetić Tomo — za
 Janković Stjepan — za
 Jovanović Ž. Miloje — za
 Karamehmedović d-r Hamdija — za
 Kovačević Tomo — otsutan
 Kostić Petar — otsutan
 Kostrenčić d-r Marko — otsutan
 Kotur d-r Đura — za
 Krulj d-r Uroš — za
 Kukuljević-Sakcinski Fran — za
 Ljubibratić d-r Sava — za
 Mažuranić d-r Želimir — za
 Majstrovčić d-r Ivan — za
 Marjanović Milan — otsutan
 Mahmutbegović Sefedin — otsutan
 Mičić d-r Mića — otsutan
 Mihaldžić Stevan — za
 Muftić Salem — za
 Nešković Jovan — za
 Novak d-r Fran — otsutan
 Obradović Paja — otsutan
 Ploj d-r Miroslav — za
 Popović Daka — za
 Popović Matija — za
 Popović Milan — za
 Ravnihar d-r Vladimir — za
 Radovanović Krsta — za
 Radulović Marko — za
 Rajar d-r Janko — za
 Rožić d-r Valentin — za
 Samurović Janko — za
 Simonović Milan — otsutan
 Smiljanić Krsta — za
 Stanković Jovan — za
 Stanković d-r Radenko — za

Sulejmanović d-r Džafer — za
 Teslić Petar — otsutan
 Timotijević Kosta — za
 Tomasić d-r Ljubomir — za
 Tomić Svetozar — za
 Trinajstić d-r Dinko — za
 Ubavić Pavle — za
 Frangeš d-r Oton — otsutan
 Hadži Bošković Trajko — za
 Hadži Ristić Spira — za
 Hribar Ivan — za
 Cvetković Jordan — za
 Cerović Gavrić — otsutan
 Šverljuga d-r Stanko — otsutan
 Šilović d-r Josip — za
 Šola Atanasije — otsutan
 Šuperina d-r Benjamin — za

Posle glasanja.

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Izvolite čuti, gospodo senatori, rezultat glasanja. Glasalo je svega 53 gospode senatora, i svi su glasali za ovaj zakonski predlog. Objavljujem da je ovim Senat konačno u celosti primio predlog Zakona o ugovoru o regulisanju plaćanja izrobnog prometa kao i po drugim obavezama, zaključenom u Pragu 8 juna 1932 god. između Kraljevine Jugoslavije i Čehoslovačke Republike. (Odobranje).

Prelazimo na drugu tačku dnevnoga reda: pretres izveštaja Odbora o predlogu Zakona o sporazumu o naučnim, školskim i umetničkim odnosima, zaključenom i potpisanom u Varšavi 2 decembra 1931 godine između Kraljevine Jugoslavije i Republike Poljske. Reč ima izvestilac g. Svetozar Tomić.

Izvestilac Svetozar Tomić čita:

SENATU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Odbor za proučavanje predloga Zakona o sporazumu o naučnim, školskim i umetničkim odnosima, zaključenom i potpisanom u Varšavi 2 decembra 1931 godine između Kraljevine Jugoslavije i Republike Poljske, proučio je ovaj zakonski predlog i utvrdio, da je pomenuti sporazum od izvanrednog značaja po dalji razvoj međusobnih odnosa. Odbor je uveren da će ovaj sporazum samo doprineti jačanju već postojećih dobrih, iskrenih i bratskih uzajamnih odnosa između naše Kraljevine i Poljske Republike i da će korisno poslužiti što potpunijem uzajamnom upoznavanju dvaju bratskih naroda.

S toga je Odboru čast predložiti Senatu, da ovaj zakonski predlog izvoli u celosti usvojiti onako, kako ga je Narodna skupština usvojila.

Za svoga izvestioca Odbor je odredio senatora g. Svetozara Tomića.

Pretsednik Odbora,
B. Gavrilović, s. r.

Sekretar,
Dr. V. Glušac, s. r.

Potpredsednik
Šilović, s. r.

Članovi:
Dr. Rožić, s. r.
Mil. Ž. Jovanović, s. r.
Jov. Banjanin, s. r.
Svet. Tomić, s. r.

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Otvaram načelni pretres. Za reč se prijavio Ministar prosvete g. dr Radenko Stanković.

Ministar prosvete dr. Radenko Stanković: Gospodo senatori, predlog Kraljevske vlade o konvenciji za recipročnu saradnju na kulturnom polju sa Republikom Poljskom iznesen je pred Narodnu skupštinu i Narodna skupština je taj predlog primila aklamacijom. Ona je to učinila verovatno iz razloga toga što je Narodna skupština jedno eminentno političko telo, i to telo postavilo se na političku komponentu ovoga celoga pitanja iz oduševljenja prema bratskom narodu, a bratstvo je ovde u ovom slučaju i sličnim slučajevima uvek uslov za ovakvu jednu saradnju. Kako rekoh, Skupština je to aklamacijom primila i na taj način manifestovala taj politički momenat našega bratstva sa severnim bratskim narodom poljskim. (Odobranje).

Senat je takođe jedno političko telo, ali ono je po svome ustrojstvu, po svojoj organizaciji i konstituciji, po tome što je svaki pojedinac a prema tome i svi zajedno, po iskustvu i po stečenom znanju svakoga pojedinca prema onome što je ko u društvu, ono je u visokoj meri i stručno telo za rešavanje pojedinih pitanja, tako da je verovatno da će ovo telo, ne ispuštajući politički momenat iz obzira, osvrnuti se sigurno i na potrebe koje izlaze iz ovakve jedne kulturne saradnje, predviđene ovim predlogom od Kraljevske vlade.

U tom smislu dozvolite mi, g. g. senatori, da kažem nešto iz svoga ličnog iskustva. Postoje izvesni kineski zidovi u svetu, oni postoje gotovo u svakoj ljudskoj saradnji, ali oni se uvek moraju prebroditi; nisu oni ni u Kini onakvi kako se zamišljaju. I u Engleskoj što se danas zove „splendid izolejš“ nije onaj britanski zid, na koji su naišli rimski zavojevači, nego su to ljudske pojave gde se sa izvesnom i velikom dozom ljubomornosti čuva sve što je svoja rođena tekovina u tolikoj meri, da se čak i ono što se predaje celome svetu kao opšte javno dobro danas podvrgava pod zakon o autorskom pravu, a ona gledišta koja još nisu sazrela da postanu javno dobro čuvaju se još ljubomornije, tako da svaki koji ima iskustva u tome pravcu zna da u sredini koja nije prijateljski raspoložena, da je vrlo teško da iznosi svoja gledišta o problemima, a još manje da je lako da uspe da čuje gledište drugih iz te sredine; zato je jedan veliki uslov da saradnja mora biti uvek prijateljska. To je smisao ovakvih konvencija, i u životu je prilično tako, te je i potreba za tim konvencijama neophodno nužna. Kad odete u zemlje koje su dobro organizovane, onda ćete videti da su one tu potrebu osetile za svoju sredinu. Ako na pr. odete u Severnu Ameriku, vi ćete videti da je tamo napravljena jedna prečutna, mirna, nevidljiva konvencija između svih njihovih kulturnih centara u tolikoj meri, da su svi duševni naponi na prosvetnom, a naročito na naučnom polju, uvek istog smera i iste misli, i ako je ona vrlo prostrana, usled čega je u njoj izgrađeno jedinstvo pogleda. Usled toga je uspelo da se za najkraće vreme sa primarnih početaka nauka u svim pravcima podigne na vrlo zavidnu visinu. Kad se na ovaj način skoncentrišu sve sile koje rade u istom pravcu i na istom cilju, onda se postizavaju veliki uspehi. Iz malih sredina ne mogu se rađati krupne stvari. Mi smo iz toga razloga naročito gledali, da našu malu sredinu pojačamo time, što tražimo prirodne du-

hovne afinitete kod onih naroda koji su nam bliski, srodni i bratski. (Odobranje i pljesak). Mi se nadamo da ćemo ovom konvencijom, kad je u život sprovedemo, postići to, da od naše male sredine, izjednačujući se međusobno, napravimo toliko veliku duševnu jedinicu, iz koje očekujemo da će poći i koja krupnija, veća i nadmašnija misao, nego što bi odgovaralo sredini samo našoj ili sredini samo naše braće Poljaka. (Uzvici: Vrlo dobro!)

Gospodo senatori, kad pogledamo na zemaljsku kuglu, videćemo da je to što govorim sasvim prirodna stvar i da nije samo princip koji mi silom postavljamo iz nekih naših potreba. Mi vidimo da delovi zemaljske kugle, prema tome koliko su veliki, imaju u morima svojih adekvatnih dubina i na brdima svojih odgovarajućih visina. Azija koja je najveća ima i najviši vrh na svetu. Tihi okean koji je najveći, on je i najdublji. To je tako jedna prirodna pojava, da se ona sama po sebi razume. Kad uzmete jedan bratski narod koji je veliki, kao što je to nama srodni poljski narod, pa analizirate, vi ćete videti da je taj narod i kad mu prilike nisu bile pogodne i kada nije bilo nekih dobrih mogućnosti za stvaranje velikih dela, da je taj narod davao zbog svoje velike mase i velike ljude.

Duševnim ujedinjenjem sa našom severnom braćom Poljacima stvorićemo veliko, zdravo i jako jedro iz kojeg će narodne mase izbacivati jake i velike ljude.

Iz ovih razloga, ja molim Senat da izvoli primiti ovaj predlog Kraljevske vlade. (Odobranje, pljesak i uzvici: Živeo!)

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Reč ima izvestilac g. Tomić.

Izvestilac Svetozar Tomić: Gospodo, dopustite da i ja progovorim nekoliko reči o dosadašnjim odnosima našeg i bratskog poljskog naroda. Poljaci i mi, Jugosloveni, grane smo jednog velikog slavenskog stabla i srodnost između nas i Poljaka tolika je, da možda nema dva slavenska naroda sa tolikom srodnosti kao što smo mi i Poljaci i po jeziku i po temperamentu i po osećajima. Posle nekoliko dana boravka jednog Jugoslovena među Poljacima, on savlada jezik toliko, da mu izgleda da to nije stran jezik nego njegov rođeni, maternji jezik. Isti je slučaj kod Poljaka među nama Jugoslovenima. Poljaci su više idealisti nego realisti isto kao i mi, oni su optimisti i ljudi od srca i duše, ljudi koji svoju Otadžbinu ljube iznad svega i koji su za svoju Otadžbinu od najstarijih vremena pa do dana današnjeg davali i poslednju kap krvi. Koji su razapinjani na krst i tako bili, kao što je kazao Mickijević, „Ne Hristos jednoga naroda, nego Hristos hrišćanstva“.

Istorija Poljske iste je sušbine kao i istorija našega naroda. I oni su na raskršću puteva koji vode sa Istoka na Zapad i obratno, kao što smo i mi na raskršću puteva, koji vezuju Jugo-zapadnu Aziju sa Zapadnom Evropom. I Poljaci su bili branik, koji je sprečavao najezde neprijatelja koji su navaljivali sa istoka i ugrožavali Zapadnu Evropu. Njihova država počinje polovinom X. veka pod knezom Mješkom, od prilike se podudara sa stvaranjem naše države pod našim knezovima i kraljevima. Docije, njihova se država razvija pod Boleslavom Hrabrim i u XIV veku, kao što je to slučaj i sa našom državom pod carem Dušanom, dostiže vrhunac svoje moći. I nas i njih napadaju isti neprijatelji. Neprijatelj,

koji je nas pobedio u dva maha na Marici i na Kosovu, napada u tri maha na Poljsku kod Varne, Hođina i Beča, — tako su poljski kraljevi sa svojim narodom sprečavali prolaz osvajača sa istoka i bili brana da ovi ne pregaze Zapadnu Evropu. Slava Poljske i osećaji ljubavi prema Otadžbini, koja je kod Poljaka tako velika, nije davala mira okolnim narodima. Ovi su sprečavali da se Poljska država razvija u kulturnom i ekonomskom pogledu. Te su okolne države, naročito one germanske rase, gledale na svaki način da ovu slovensku državu satru i rasparčaju u svoju korist, kao što su to najzad i učinile. Naš poznati pesnik, Ljuba Nenadović u „Slovenskoj Vili“ pisao je o tome da su Poljsku tri puta delili, pa je to izrazio i u stihovima, koji glase: „Poljsku tužnu tri-četiri puta, dijeliše kao da je pusta“, — a za Austriju napisao je stihove: „Austrijo, živ te Bog ubio, šta je tebi Sloven učinio, te ga želiš u svetu satrti?“. — Ali, ta Poljska koju su toliko puta rasparčavali i delili, nije nikada gubila nadu u svoje oslobođenje i vaskrsnuće, — i kao što vidimo: Poljska se i oslobodila i ujedinila.

Postanak Poljske Republike isti je kao i naše Kraljevine Jugoslavije. I ona je postala 1918 godine, u vremenu od 6 oktobra do 11 novembra. Ona je tada vaskrsnula, formirala se kao država i počela da živi svojim nezavisnim i samostalnim životom, isto tako i u isto doba kao što je to slučaj bio sa našom Kraljevinom, Kraljevinom Srba, Hrvata i Slovenaca.

Kroz sva vremena poljske istorije bila je kod Poljaka velika ljubav prema Jugoslovenima, ali nikada ta ljubav nije mogla, zbog velikog rastojanja koje nas razdvaja, da dobije svoj pravi oblik i da se ispolji u svom pravom obimu. — Prvih godina posle našeg ujedinjenja i oslobođenja Poljske, sklopljen je trgovinski ugovor između nas i Poljske Republike, da bi se ekonomske i materijalne prilike između nas uredile i da bi što više došli u vezu i dodir. Osetilo se da to nije dovoljno pa su stvorene Poljsko-Jugoslovenska liga u Varšavi i u Beogradu, ali, kako ni to nije bilo dovoljno, stvorena je i Poljsko-Jugoslovenska trgovačka komora u Poljskoj i u Jugoslaviji. Pa je stvoren i Poljsko-Jugoslovenski privredni komitet kao dopuna trg. komori. Čak je i to bilo malo, nego je 1926 godine stvoren „pakt prijateljstva i srdačnosti između Poljske i Jugoslavije“. Sve su to koraci naše vlade da dođemo u bliži dodir, u bliži odnos sa braćom Poljacima. Ali izgleda, da je našim vladama, Poljskoj i Jugoslovenskoj, izgledalo i to malo, jer su videli, da smo stvorili jake veze materijalne kulture, ali su osećali, da nemamo dovoljno veza u duhovnoj kulturi, koja približuje narode narodima i koja oplemenjava duše pojedinih naroda u prijateljstvu i bratstvu.

I ako smo udaljeni jedni od drugih za nekolike stotine kilometara vazdušnom linijom, ipak momenti spoljne politike naši i poljski su skoro jedni isti. I oni stoje na gledištu, da se mir, sklopljen 1919, 1920 i 1921 godine, mora pošto poto očuvati, — isto kao i mi i oni su miroljubivi isto kao i mi i njih muči zakon u ugovoru o miru: o manjinama, isto kao i nas! Nijedna se dva naroda ne razumeju, kao što se razumemo mi i oni. Najmanje političke pojave i promene kod nas, Poljaci po-puno shvate i u svojim novinama prestave onako, kako samo brat o bratu može da piše...

Pored svega gore izloženog naše vlade došle su do zaključka, da moraju doneti jedan zakon u vidu sporazuma, koji bi što bolje i bliže duhovno vezao nas, Jugoslovene sa Poljacima. Taj zakon je danas pred vama, i, gospodo senatori, ja mislim, da neće biti nijednog među nama, koji neće taj zakon svesrdno prihvatiti, koji neće za njega glasati. I do sada su bratske veze između nas i Poljaka bile, a ovaj zakon omogućava da te veze u budućnosti budu još veće, još iskrenije i još holje.

U ime toga, ja kličem: da živi Poljska! Da živi poljski narod! (Ceo Senat burno aplaudira i kliče: Živeo!).

Pretnednik dr. Ante Pavelić: Za pretres u načelu prijavio se kao daljni govornik senator g. d-r Bogdan Gavrilović.

Dr. Bogdan Gavrilović: Gospodo senatori, iz izveštaja, koji vam je pročitao senator g. Tomić, mogli ste videti, da je Odbor, kome je Senat poverio proučavanje zakonskog predloga o konvenciji, zaključenoj između Republike Poljske i naše Kraljevine, taj zakonski predlog, nedirnut i neizmenjen ni u celini ni u pojedinostima njegovim, primio onako, kako je i u Narodnoj skupštini bio primljen.

Ne bojeći se da ću pogrešiti, reći ću da je to tako i moralo biti.

Vi vrlo dobro znate, gospodo senatori, sa kakvim je oduševljenjem upirao svoje poglede prema Poljskoj ceo naš narod od Triglava do Vardara onda, kad je Ministar g. Marinković polazio u Varšavu, da sa Ministrom inostranih dela Poljske Republike g. Zaleskim definitivno formulira i najzad i potpiše konvenciju, o kojoj je reč.

Ali, gospodo senatori, pored svega toga sasvim je prirodno i svi ćemo se — nadam se — u tome složiti, da bi se takva jedna konvencija, toliko značajna po kulturnim momentima i težnjama, koje su u njoj dobile i svoj izraz i svoju sankciju, ipak mogla ceniti sa različitog gledišta. Iako se nije smelo pretpostaviti, da se u nas i pored danas već jako razgranatog i jasno izdiferenciranog kulturnog sistema našeg, neće naći ni ljudi, a kamo li grupa, koje u načelu ne bi primile svaku težnju i svaku sankciju, koja vodi kulturnom — a smeo bih možda reći i političkom zblizenju naša dva naroda — poljskog i jugoslovenskog — (Pljeskanje) — ipak bi se moglo očekivati, da se u našim pogledima nećemo složiti onda, kad se među nama bude postavilo pitanje kako ćemo praktički prići tome problemu kulturnih međusobnih veza i dokle ćemo povući granice zblizenju za kojim se tim vezama teži.

Ali, gospodo senatori, ni toga nije bilo, i ako se po zakonima opšteg razvitka moglo i, možda, čak i moralo pretpostaviti da će do tog diferenciranja u tome trenutku doći.

Otkuda ta apsolutna jednodušnost, pitam vas, među nama u pitanjima koja tako duboko zasecaju ne samo u svekolike ogranke, već i u same osnove kulture i jednog i drugog naroda — i poljskog i jugoslovenskog?!

Odgovor na to pitanje nije, čini mi se, teško dati. Pre svega, gospodo senatori, već sama pomisao na kulturno zblizavanje naših, krvnim nerazvodljivim srodstvom vezanih naroda učinila je, da su u dubinama u kojima se kriju i viju osećanja naše kolektivne psihe zatrepereli oni, rekao bih, praiskonski, primordijalni i krupni, potezi koje su u njoj još pradedovi naših pra-

dedova povukli u davnoj prošlosti — još onda, kada su se i sami u prastaraj otadžbini svojoj zanosili lepota Visle i Pripeta i velelepni gorama karpatskim i potkarpatskim. A drugo, gospodo senatori, ta ista misao nagnala nas je da pogledamo u starodrevne knjige i listine i da u njima nađemo jasno ocrtanu sliku naše prošlosti i u njoj tačno obeležen put kojim će u svome istorijskom razvitku proći oba naroda — i poljski i jugoslovenski. Nismo se mi, gospodo senatori, tu ovih dana, kao političke i kulturne jedinice pojavili na onom kraju Evrope u kome će se tokom mnogih vekova deliti toliki megdani. Naprotiv, nas ubrajaju u stare narode kontinentalne Evrope i u njoj mi spadamo u grupu onih naroda u čijem istorijskom razvitku ima značajnih poklapanja, kao što je vrlo lepo pomeno i g. senator Tomić.

U srednjem veku mi smo imali već nekih veza sa Poljacima i naši narodni pevači dopri su sa guslama u ruci do dvorova Jagelonskih kraljeva, recitujući tamo naše epske pesme. To je onaj vek u kome smo i Poljaci i mi imali naše stare samostalne države i u kome smo u to vreme, i jedni i drugi, povukli svetle tragove naše kulturne svesti i moći. Jagelonski slavni univerzitet u Krakovu, učitelj Kopernika i ponos i slava i Poljaka i celog sveta, — osnovan je u XIV veku još pre Kosovske Bitke. A u isto vreme su u nas na Jugu zablistali svojim sjajem naši srednjevekovni spomenici, spomenici istorijski, kulturni i umetnički.

Šta je zatim bilo u daljem životu našem, i političkom i kulturnom, to svi već znamo. Nestalo je narodne i političke samostalnosti i naš duh, kulturnim, a često i varvaskim cenzurama potiskivan i raznim demonski postavljenim gátovima i ustavama ometan, nije — sasvim prirodno, — pod tuđom upravom mogao na kulturnom ograšju izvojevati sebi ono mesto, koje mu je po potencijalnoj moći njegovoj pripadalo.

Danas su prilike sasvim drukčije. Posle svetskog rata, i Poljaci i mi, u triumu prava, pravde i slobode ujedinili smo se u opsegu naših nacionalnih država i braneći ono što u tome opsegu pripada nama i po ugovorima i po moralnim zakonima, a ne dirajući u svetinju tuđe svojine, mi želimo da zajedničkom i organizovanom saradnjom poljske i jugoslovenske nacije izgradimo nacionalno-kulturne tvrđave, u čije temelje hoćemo da uzidamo ideju mira i principa progresa. (Buran aplauz). U tome bih ja, gospodo senatori, u momentima hladnog i objektivnog tumačenja i određivanja ovog zakonskog projekta i duha iz koga su te odredbe izašle — u tome i jedino u tome bih nazirao duboku etiku ove konvencije.

I da bi se došlo do što potpunije realizacije velikih principa te etike, postavljeni su, gospodo senatori, ovom konvencijom dodiri na celokupnom kulturnom i duhovnom frontu i jedne i druge nacije.

Ali, gospodo senatori, pitam vas, neće li vam vizija toga fronta u momentima zanosa i inspiracije nametnuti i drugu koju misao o značaju naše kulturne saradnje?

Svi vi znate, da kultura nije tekovina jednoga naroda; ona čak nije ni tekovina jednog istorijskog perioda i po tome ona pripada — istoriji i čovečanstvu. Zbog toga i samo zbog toga su svi kulturni narodi dužnici prošlosti, pa i mi s njima, a vraćanje toga duga minuloj prošlosti to je ono što mi smrtni progresom zovemo. U slici istorije, taj je progres obeležen onom specifičnom, većom ili manjom, sjajnijom ili bleđom aureolom, koju istorija po nemilosrdnim zakonima svojim povlači oko prošlosti jedne nacije.

Dopustite mi, gospodo senatori, da se, držeći se toga pogleda, zaustavim na našim dvema nacijama — poljskoj i jugoslovenskoj i da misao koju, koja se u meni rađa pri tome zaustavljanju, ovako formuliram: osećam i vidim, da ćemo uzajamnim i neposrednim zračanjem i dodirima naša dva duha i Poljaci i mi ostaviti u istoriji veći trag od onoga, koji bismo, usamljeni i odvojeni, povukli.

Ja bih ovim, što sam dosad rekao, mogao završiti svoj govor. Ali ima jedan važan momenat, koji istina nema neposredne veze sa samom konvencijom, o kojoj je reč, ali koji pored svega toga ovom prilikom mislim treba pomenuti.

Do svetskog rata subjekti međunarodnog prava bile su države. Posle rata je međunarodno pravo proširilo svoju oblast po tome, što se u doktrini današnjeg međunarodnog prava pored države javlja i čovečanstvo kao subjekat. To se naročito vidi po Paktu Društva naroda. Po odredbama toga Pakta izazvate su u međunarodnoj zajednici razne akcije: zaštita dece, zaštita nerazvijenog ljudstva po kolonijama, trgovina belim robljem, borba protiv aveti opijuma itd.

Vrlo mi je prijatno što mogu spomenuti da ove dve konvencije, koje je naša država zaključila sa Poljskom i Čehoslovačkom o kulturnoj saradnji, po mome shvatanju spadaju u taj novi prošireni okvir međunarodnog prava.

Ali, gospodo senatori, dokle se na zaštiti dece i borbi protiv opijomanije ide za tim, da se jedno zlo, koje postoji i koje je sa svirepog bića svoga postalo ruglom civilizovanog sveta, uništi, dotle se s druge strane ovim dvema našim konvencijama ide za tim da se kulturna dobra, kojih nema, međunarodnom saradnjom stvore, da se drugim rečima na međunarodnom terenu stvori nešto na čemu su pre rata radile samo države u ograničenom opsegu svom. A to je svakojako velika čast, koja krasi ove dve konvencije.

Izjavljujem da ću glasati za ovu konvenciju. (Buran aplauz).

Prešednik dr. Ante Pavelić: Reč ima g. senator dr. Šilović.

Dr. Josip Šilović: Gospodo senatori, dozvolite i meni da kažem nekoliko riječi, jer sam, uz to što sam senator, već 42 godine profesor Univerziteta i dugogodišnji član Jugoslovenske akademije, dakle se bavim celoga svoga života kulturnim radom, a dozvolite mi to i iz razloga toga, što sam već prije 60 godina sa ondašnjom omladinom jugoslovenskom i srpskoga i hrvatskoga i slovenačkoga imena i plemena sa onkraj Save, koji je stenjao tako pod tuđinskim jarmom, kao i naša braća Poljaci, sa oduševljenjem pevao: Jesće Poljska nij zginela!

Prirodno je, da sam ja sa oduševljenjem prihvatio ovu divnu misao, da se Jugoslavija, Poljska i Čehoslovačka, kad su nakon toliko muka, nakon tako dugotrajnog robovanja postale slobodne i nezavisne, i ekonomski i politički a prije svega kulturno približe, jer kulturno zbliženje jest preduvjet i političkog i ekonomskog zbliženja. (Pljesak).

Gospodo, mi smo pravnici na tom polju već učinili jedan odlučan korak. Pravnici Poljske, Čehoslovačke i Jugoslavije održaće iduće godine u Bratislavi prvi slavenski pravnički kongres, a naredni održaće se u Varšavi, zatim u Beogradu itd. Mi smo time učinili prvi korak, da se na polju pravne nauke i zakonodavstva približe sve slavenske države. Prirodno je, pošto saradujem na tom polju, da sam sa radošću

prihvatilo i ovaj zakonski predlog i uzeo reč u ovoj diskusiji.

Gospodo, kada sam 1887 godine prvi put pošao u Švajcarsku u Cirihi, ja sam s bolom u duši ali i sa velikim pijetetom posmatrao, kako su braća naša Poljaci svoj muzej i svoje zastave preneli u Švajcarsku, da im na tuđem zemljištu odaju svoju poštu i da ih čuvaju, dok opet Poljska kao država bude uspostavljena. Mi Jugosloveni, koji smo bili pod tuđinskim jarmom, bili smo ipak srećniji od Poljaka, jer nismo trebali da nosimo svoje ambleme u muzej u stranoj državi, jer smo imali svoj Pijemont u Srbiji, u Beogradu, kamo smo dolazili kao hodočasnici u vlastitu prestonicu. (Pljesak).

Gospodo, kad sam 1903 godine pošao na kriminalni kongres u Petrograd i prošao kroz Varšavu, i opet me je uhvatila tuga, kad sam na licu mesta video, da braća Poljaci ni u staroj svojoj prestonici nisu imali osnovne škole na svom materinjem jeziku. Stoga je bilo razumljivo veliko oduševljenje i veselje svih nas Jugoslovena, kada smo godine 1918 doživeli ne samo vlastiti preporod i oslobođenje, kome se nismo ni nadali, nego i oslobođenje naše braće Poljaka i Čehoslovaka. (Uzvici: Živelil)

Gospodo, naše kulturno zблиženje sa Čehoslovačkom i Poljskom, koja je danas po veličini svojoj šesta država u Evropi, podiće će nas kulturno vanredno visoko, podiće će nas i ekonomski i politički, i nikad se više neće dogoditi da pomislimo na onu našu poslovicu: „Ko neće brata za brata, taj će tuđina za gospodar“. (Pljesak i uzvici: Živeo!)

Predsednik dr. Ante Pavelić: Reč ima senator g. dr. Rožić.

Dr. Valentin Rožić: Spoštovani gospodje ministri, spoštovani gospodje senatori! Danes sklenemo kulturno konvenciju o sporazumu o naučnih, šolskih in umetničkih odnošajih, zaključeno in podpisano v Varšavi 2 decembra 1931 med Kraljevino Jugoslavijo in Republiko Poljsko. Dovolite, gospodje senatorji, da ob tej priliki tudi jaz spregovorim dve, tri besede o bratski poljski državi in da tako ob tej slovesni priliki bolj potanko spoznamo bratsko poljsko državo.

Republika Poljska ima površine 388.390 km², od katere je 67% pripadalo nekdanji Ruski, 11% Pruski (Nemški) in 22% Avstriji.

Prebivalcev šteje Poljska po štetju 1 januarja 1928 30.212.962 duš. Po ljudskem štetju 30 septembra 1921 je nacionalna sestava poljskih državljanov sledeča: Poljske nacionalnosti je 69,2%, rusinske narodnosti je 14,3%, beloruske 3,9%, nemške 3,8%, židovske 7,8% in razne 1%. V administrativnem pogledu se razdeli Poljska v 17 vojvodin, ki se zopet razdele na 278 okrožij. V pogledu šolstva je Poljska razdeljena na deset kuratorijev, izuzemši Krzemieničevski licej, ki tvori svojo lastno šolsko enoto in Šlezijo, ki ima svoj šolski distrikt. Vsak kuratorij se razdeli v šolska okrožja, ki se večinoma ujemajo z upravnimi političnimi okrožji.

Dovolite mi, da ob tej priliki spregovorim par besed o zgodovini prosvete in šolstva na Poljskem, najprej od leta 963—1795. Na razvoj šolstva na Poljskem od 963—1795 sta uplivala najbolj dva faktorja: Kraljeva in duhovska oblast. Kralji, sami katoličani, so podpirali cerkev, ki je ustanavljala šole. Nova epoha poljske nacionalne kulture se začne s Kraljem

Kazimirjem Velikim, ki je vladal od leta 1333—1370 in ki je leta 1364 ustanovil Krakovsko akademijo kot generalni študij. Šolska zakonodaja si pridobi svoj privileg kot „jus majestaticum“, ki se je nanašal zlasti na univerze. S tem „jus majestaticum“ se je začela razvijati poljska nacionalna misel, ki je še danes jedro in temelj poljske države. V sredi šestnajstega stoletja, leta 1551, je bivši učenec in profesor Krakovske akademije Simon Marycki izdal znanstveno delo: „De scholis seu academiis libri duo“, v katero je položil idejo, je temeljni prosvetni cilj državljanska vzgoja, v kateri da je videl najvišji cilj, namreč blagostanje cele države, češ, modrosti in dobre vzgoje potrebujemo vsi, tako Kralj, Kraljevi sinovi, senatorji, plemstvo, kakor tudi celi narod, ljudstvo. Zlasti povdarja profesor Marycki, da mora narod sprejemati znanstveno in filozofično utrjeno vzgojo, da tako postane kreposten in državno oblast prostovoljno poslušna. Velika dolžnost države je torej tudi, da skrbi za zboljšanje šol. Istočasno je Andrzej Frycz v svojem delu „De emendanda Republica“ zahteval od države, da skrbi za šolstvo. Idejo prosvetnega — naučnega ministerstva v Poljski je sprožil Stanislav Warszewicki leta 1580 v svojem govoru na Kralja Štefana Batoryja, v katerem zahteva državljansko vzgojo in vzdrževanje šol po državi. Veliki poljski državnik in hetman, vojskovodja Jan Zamojski, bivši rektor v Padovi v Italiji, je imel ženinjalno idejo, da mora mladina od rane mladosti zrasti in se vzgojiti za državno službo v najširšem pomenu besede, to je poznati državne realije, privilegije, inštitucije in razmere Poljske Republike. Zamojskijeva ideja je ideja poljskega nacionalnega državljanja, samozavestnega izobraženega in plemenitega človeka, služabnika in misleca svoje zemlje, pokrajine in države Poljske. V zgodovini vzgoje poljskega naroda naletimo potem na misleca, ki je nekak predhodnik Rousseaua in Locke-a, to je Sebastijan Petrycy, ki je prestavil dela filozofa Aristotela na poljski jezik leta 1605. Petrycy je rekel: „Otrokova duša naj bo gladka in čista kakor deska, na katero lahko vse zapišemo, kar hočemo, kar nas spominja na Lockejev izrek: de tabula rasa“. O potrebi najvišje državljanske vzgoje je pozneje napisal delo z naslovom „Bonus civis“ — dobri državljan-profesor Kasper Siemiek leta 1632. V sedemnajstem veku, v dobi junaških bojev s Švedi, Kozaki in Turki je zelo propadla skrb za dobro vzgojo mladine. Ravnotako je bilo v prvi polovici XVIII stoletja, v dobi vladanja tujih knezov iz hiše Saksonske. Tedanji voditelj in vzgojitelj poljskega naroda je bil izgnani Kralj Stanislav Leszczynsky, ki je v Luneville ustanovil poljsko narodno šolo za vzgojo poljske mladine v državotvornem smislu. Kralju Stanislavu Leszczynskemu je zelo pomagal pri tem delu piarist Stanislav Konarski, ki je ustanovil šolski tip „Collegia nobilia“, ki so vzgojevala mladeniče za navdušene in savestne državljane Poljske. V poljski narodni vzgoji so se še odlikovali: Kralj Stanislav Poniatovsky, katerega je podpiral pedagog Adam Czartoryski. Slavna imena v naučni zgodovini poljskega naroda so še Pavel Brzostovsky, Hugo Kollataj in Marzin Poczobut ter Kraljev brat Mihael Poniatovsky.

Poljsko šolstvo in znanstvo za časa poljske odvisnosti od leta 1795 do 1914 za poljsko zgodovino ni veselo poglavje. Po trikratni razdelitvi Poljske na Rusijo, Avstrijo in Nemčijo je tudi znanstvo in šolstvo mahoma propadalo. Nemška Prusija in Avstrija sta germanizirali šolstvo od spodaj navzgor in obratno,

Zatirali sta osnovno, srednje in visokošolstvo na celi črti. Toda poljski rodoljubi in nacionalisti so znali v raznih društvih, organizacijah in publikacijah bodriti in vzdržati v mladini živečega nacionalnega duha poljskega. Iz te dobe zavisnosti in nacionalne sužnosti Poljske so izšli največji poljski možje kakor Mickijevicz, Jan, Slowaczki, Towianski, Chodžko, Domejko, Malczewski, Korzeniowski in dr. Poljske visoke šole in akademije pa so v tem času vkljub veliki nacionalni stiski in navzlic zatiranju lepo vršile in razvijale svoje nacionalno poslanstvo med narodom.

Tako je bilo ob izbruhu svetovne vojne.

Med svetovno vojno od leta 1914—1918 je v prvih dveh letih poljsko šolstvo in znanstvo skoraj popolnoma propadlo, kajti ruske, nemške in avstrijske vojne čete so Poljsko skoraj popolnoma zasedle, opustošile in velik del nacionalne kulture uničile. Toda s proklamacijo poljskega kraljestva 5 novembra 1916 in s končno osvoboditvijo Poljske leta 1918 se je poljsko znanstvo in šolstvo hitro organiziralo in jako povzdignilo.

V zadnjih 12 do 14 letih, to je leta 1918 do 1932 pa se je v prosti Poljski Republiki poljska znanost, književnost in šolstvo povzdignilo na visoko stopinjo poljske nacionalne kulture. V zadnjih proračunskih letih so znašali izdatki za prosveto visok odstotek. Tako je v proračunu za leto 1927 do 1928 izdatek prosvetnega proračuna 394.946.241 zlotov za osnovno in državno šolstvo, to je 72,95%, 87.046.275 zlotov ali 16,12% za samoupravno šolstvo, 59.020.734 pa je poteklo iz privatnih virov, tako da je za prosveto bilo izdanih 541.013.290 zlotov, torej nad pol milijarde! Med temi izdatki je bilo 81%, ki so se porabili za plače učiteljev in profesorjev. V proračunu leta 1927-28 je znašal odstotek za plače profesorjev 86,74%

O glavnih problemih in smernicah poljske šolske in znanstvene organizacije ne bom tukaj razpravljaj, ker ni za to časa in ni tu za to mesto. Povdarim naj samo to, da obstoja za vse tipe šol, to je osnovnih, srednjih, strokovnih in visokih šol enotna organizacijska linija, to je *splošni nacionalni in državni vzgojni sistem*, ki se pričinja že v predšolski otroški dobi s obiskom dece v otroških dečjih vrtcih, da se tako mlada duša pripravi za plodonosni poset šolskega poduka.

Leta 1925-26 je bilo 25.967 javnih osnovnih šol, 1071 privatnih osnovnih šol in 288 tujih osnovnih šol, skupaj 26.326 osnovnih šol. Srednjih šol je bilo leta 1927-28 794, med temi 270 državnih, 128 nedržavnih s pravico javnosti, 290 z omejeno pravico javnosti in 166 brez pravice javnosti, skupaj torej 794 srednjih šol. O poklicnem in strokovnem šolstvu tu ne govorim.

Naj omenim še visoke šole — univerze. Državne univerze so Jagelonska univerza v Krakovu, ki jo je ustanovil 1364 Kralj Kazimir Veliki, dalje Štefan Batoryjeva univerza v Wilni, Jan Kazimierzeva univerza v Lwowu, univerza v Varšavi, nova univerza v Poznaniu, dalje politehnika v Lwowu, politehnika v Varšavi, Veterinarska akademija v Lwowu, Glavna visoka šola za kmetijstvo v Varšavi, Rudarska akademija v Krakovu in Akademija oblikujejo ih umetnosti v Krakovu. Razen teh visokih šol vzdržuje država državni institut za zobarstvo v Varšavi, ki ima institut visoke šole s štiriletnim študijem.

Znanstvo se na Poljskem mogočno razvija. Država podpira znanstvena raziskovanja, znanstvene družbe, muzeje, biblioteke, znanstvene institute, publikacije,

mednarodne znanstvene kongrese in poljske univerzitetne stolice v inozemstvu. Od leta 1928 obstoja po vladinem sklepu *nacionalni kulturni fond* za splošne znanstvene namene. Danes deluje na Poljskem 5000 oseb, ki se pečajo z znanstvom: akademiki, vseučiliški profesorji, docenti, asistenti itd. Naj omenim še to, da ima Poljska Republika nad sto *znanstvenih muzejev* in zbirk. Poljska ima dve znanstveni štaciji v inozemstvu in sicer v Parizu in v Rimu, znanstvene stolice za zoologijo v Neaplju in Roscoffu, profesorske stolice in lektorate za poljski jezik in slovansko literaturo v Rimu, Londonu, Bruslju, Turinu, potujočo stolico v Švici, v Lilleu, Strassbourgu, Bratislavi in v Ameriki v An Arbor Massachusettsu. Poljska ima 22.531 bibliotek, največjo ima Univerza v Varšavi s 740.000 knjigami, dalje univerzitetno knjižnico v Lwowu s 660.000 zvezki, v Krakovi s 490.000, v Poznaniu s 350.000 itd.

Umetnost in estetska kultura se do krajnih mej podpirata in zato tudi hitro razvijata.

Naj bo dovolj. Kraljevina Jugoslavija je lahko ponosna, da sklene kulturno konvencijo z bratsko poljsko državo in tako naveže stike s to visoko kulturno slovansko posestrimo.

Jugoslovanska-poljska liga v Beogradu in Ljubljani in Društvo ljubiteljev poljskega naroda v Ljubljani so v živem kontaktu z brati Poljaki. Mi Slovenci gojimo že sto let ozke kulturne stike s Poljaki. Poljak Emil Korytko, poljski književnik, je bil tudi naš slovenski in jugoslavenski kulturonesec. Na poljskih univerzah poučujeta dva slovenska univerzitetna profesorja dr. Fran Ilešič in dr. Vojislav Mole ter docent dr. Robida. Slovenci so hodili že pred vojno in po vojni na poljske univerze študirat. Glasbena matica je priredila po Poljskem dve turneji. Poljski turisti so pred nekaj leti posetili tudi slovenske Alpe in ostalo Jugoslavijo. Poljska literatura je pri Slovencih zelo razširjena in pridno se goji poljski jezik v privatnih krožkih.

Končno povdarjam, da je današnja poljska mladina nacionalno zelo disciplinirana in samozavestna.

Zato kličem naj Bog in Poljska Mati Božja Marija Čenstochowska ščiti in varuje mlado zvezo Poljske Republike v bratski kulturni zvezi in prijateljstvu s Kraljevino Jugoslavijo.

Dovolite mi še spregovoriti par besed o bratski Čehoslovaki. To sicer ne spada sem, ker smo konvencijo s Čehoslovaško že sprejeli, vendar imamo tudi s Čehoslovaki bratske zveze in smo s Poljaki in Čehoslovaki istočasno zadihali svobodo. Slovenci in Jugoslovani smo imeli od nekdanje kulturne zveze z Čehoslovaki, saj je znano za Jugoslovane važno bivanje Jana Kolarja v Budimpešti in delovanje Dobrovskega, ki je mnogo pisal tudi o slovenskem in jugoslovanskih jezikih. Znanе so zveze Čelakowskega s Prešernom, znane so parlamentarne zveze s Čehi v Dunajskem parlamentu. Končno moram omeniti velik upliv Masarykov na vse jugoslovanske visokošolce, ki jih je takorekoč Masaryk vzgojil. Tudi danes imamo Slovenci v bratih Čehih največje prijatelje in vzdržujemo z njimi najlepše zveze, za kar skrbi Jugoslovansko-čehoslovaška liga, posebno agilna v tem óziru je Ljubljanska.

Zato kličem z Janom Kolarjem z naslovnimi besedami knjige: *Živele „Slave dcera“: Poljska, Čehoslovaška in Kraljevina Jugoslavija*. (Odobranje in ploskanje).

Pretnednik dr. Ante Pavelić: Reč ima senator g. Jovo Banjanin.

Jovo Banjanin: Gospodo senatori, misao koja je inspirisala Jugoslovensko Narodno Pretstavništvo, kad prima konvenciju o kulturnoj saradnji između Poljske i Jugoslavije, dovoljno je jasno obeležena u debati koja se vodila u Narodnoj skupštini, i u ovoj debati koja se vodi danas u Senatu. Ova je debata, gospodo senatori, pokazala toplu i srdačnu ljubav Jugoslovenâ za poljski narod, koji je u svojoj mučeničkoj istoriji, na jednoj strani preživljavao jezovitu tragiku teške i stoletne borbe sa drugim slovenskim narodom, a na drugoj strani morao je izdržavati surovi pritisak bezobzirne pruske politike, morao je podnositi najbrutalniji sistem kolonizacije, koji je poznat u ljudskoj istoriji, sistem kolonizacije koji je postao pravi pojam brutalnosti, i koji je dobio svoje ime u zloglasnom Hakatizmu. — I danas, gospodo, mi Jugosloveni zajedno s Poljacima moramo da gledamo čudnu ironiju sudbine da se iz redova onih koji su organizovali ovu kolonizaciju, pred Društvom Naroda javljaju najvatreniji pobornici prava i zaštite manjina. Ova je debata dokaz udivljenja našega, da je poljski narod pored svoga stoletnog martirija u najvišim manifestacijama svoga duha davao uvek sjajne dokaze svoje odanosti slovenskoj misli i da je stvarao kulturna dela dostojna jednog velikog evropskog naroda.

Ova strana ovoga pitanja dovoljno je obrađena u debati u Narodnoj skupštini i u Senatu, i ja se na tu stranu neću više osvrutati. Ja bih samo bio slobodan da vašu pažnju skrenem na drugu stranu ovog problema.

Vi ćete se svi sećati da je dobro smišljena i vešto vođena politička propaganda Habsburške diplomacije umela decenijama da plaši Evropu strašilom Panslavizma i da svaku manifestaciju slovenske misli pred Evropom kleveta kao opasnost za evropski mir. A i danas ima elemenata koji nalaze svoj interes u tom da Slovenstvo prikazuju kao opasnost za Evropu, pa ima nažalost mesta i u zapadnoj Evropi gde ta klevetanja nailaze na razumevanje. Od te klevete i od takvih podmetanja dužni smo mi da se branimo.

Slobodne slovenske države nemaju danas nikakve potrebe da se zanose nekim iluzijama. One danas imaju pred sobom samo realan život i jasno određene ciljeve. Solidarnost slovenskih naroda nije politika koja je ispunjena ambicijama koje bi mogle biti opasne za bilo koji drugi narod. Činjenica da ova solidarnost nalazi svoj najlepši izražaj u utvrđivanju kulturne i intelektualne saradnje između Poljaka, Čehoslovaka i Jugoslovena, ta činjenica dokazuje da slovenski narodi žele da zajedničkim kulturnim nastojanjima posluže opštem progresu čovečanstva, i da u taj progres unesu i plodove slovenskog duha. Kulturna afirmacija slobodnih slovenskih država ne može ni za koga biti opasnost u Evropi. Politički ova naša saradnja znači zajedničku odbranu stečene slobode i nezavisnosti. Mi ne strahujemo za slobodu svojih zemalja, ali smo još uvek prisiljeni da mislimo na svoju odbranu, jer se još uvek sa mesta, sa kojih se pre rata vršila dominacija nad slovenskim narodima, i danas snuju planovi da nas dovedu u položaj u kom smo negda bili.

Nema nikakve ekskluzivističke slovenske politike prema drugim narodima; ne postoji nikakva misao slovenskog šovinizma, koji bi hteo da širi svoju vlast, svoju moć i svoj prestiž na račun drugih naroda. Dokaza za to ima na pretek. Te su dokaze pružile slobodne slovenske države posle svog oslobođenja.

Prvi je dokaz za to sam opstanak Male Antante, koja već godinama odlučno i snažno služi održavanju novog poretka u srednjoj Evropi; drugi dokaz je prijateljstvo s velikom zapadnom nacijom, koja je glavni nosilac zapadnog duha i zapadne civilizacije. (Oduševljeni glasovi: Živelal!); a najvažniji dokaz je u tome, što su slobodne slovenske države najverniji oslonac politike Društva Naroda. Slovenska politika, vođena duhom široke međunarodne solidarnosti, služi samo konsolidovanju Evrope i organizaciji mira.

Dopustite mi, gospodo, samo još jednu napomenu.

Jugoslovensko prijateljstvo za poljski narod iskreno je i duboko osećano. Ono se ne može i ne sme ničim pomutiti i pokolebati; ali u ovom času kad ovde o tome govorimo, dužni smo da budemo iskreni i da otvoreno kažemo, da mi Jugosloveni ne zaboravljamo ni svoje tradicionalno, nikad ugašeno i neugasivo prijateljstvo za veliki ruski narod. Između ta dva prijateljstva, prema Poljacima i prema Rusima, u našim dusama nema nikakvog ni idejnog ni moralnog sukoba, ma da se živo sećamo najveće tragedije Slovenstva, koju je ispunila stoletna međusobna borba između Poljaka i Rusa. Mi verujemo čvrsto da će se ruski narod povratiti na puteve zdrave i napredne nacionalne politike, i nadamo se da će to biti u što skorijoj budućnosti. I u tome času čeka Jugoslaviju, u zajednici s bratskom Čehoslovačkom, jedna plemenita i uzvišena misija, istorijski velika i važna, ne samo za Slovenstvo nego i za čitavu Evropu. U tome času Jugoslavija i Čehoslovačka treba da budu iskreni i nesebični, lojalni i požrtvovani posrednici istinskog zbliženja i izmirenja i trajnog prijateljstva između dva velika slovenska naroda — Poljaka i Rusa. (Buran aplauz.) — Ta će misija činiti najveću čast jugoslovenskoj naciji. I kad ona bude okrunjena uspehom, a to mora biti, onda će slobodna budućnost celog Slovenstva biti za večna vremena osigurana. (Buran aplauz.) Uveren da i kulturna saradnja Poljaka i Jugoslovena ima da pripremi duhove za to veliko delo, ja ću svesrdno glasati za predloženu konvenciju. (Buran aplauz i uzvici: Živeo!)

Pretnednik dr. Ante Pavelić: Ima reč senator g. d-r Momčilo Ivković.

Dr. Momčilo Ivković: Neka, gospodo senatori, bude i meni dopušteno da uzmem reč u ovoj stvari, posle ovih zbilja iscrpnih i lepih govora mojih prethodnika. Ja, gospodo, ne bih mogao, po svome unutarnjem osećanju, propustiti ovaj trenutak i moment, tako blizak momu srcu, a da ne kažem koju reč o sporazumu ne samo kulturnom, već i duševnom. Da bi mi verovali da je zbilja tako i da bi razumeli moje osećanje, ja ću reći da je ono krajnja rezultanta skoro 40-godišnjih snova jednoga bića: od petrogradskih školskih klupa, preko Varšave i Poljske, Praga i Čehoslovačke, kroz sve oblasti u kojima žive Južni Sloveni, do svoga mesta, do našeg Beograda. Ali, ne samo to, jer to ne bi bilo dovoljno; taj osećaj nije samo posledica posmatranja i pozna-

vanja ili fantastičnih maštanja i snova, — on je posledica jednog duboko ukorenjenog u duši „Vjeruju“, koje je ispunilo ceo jedan mali i skroman, ali dosta dug život. To „Vjeruju“, ta aksioma, bila je, jeste i biće do kraja: Ujedinjeno duhovno i duševno Slovenstvo je najveći moj ideal, a razjedinjeno i pocepano je za mene odvratna šimera.

Te sam ja reči izrekao, prvi put, pre 33 godine u Petrogradu, otvarajući kao pretседnik veliki svečani skup, kada je ujedinjena omladina Južnih Slovena, u zajednici sa braćom Bugarima, proslavljala stogodišnjicu velikog slovenačkog pesnika Prešerna.

Te sam reči, gospodo, posle skoro punih 30 godina, 1927 god. ponovio prilikom svečanog otvaranja Prvog Sveslovenskog Lekarskog Kongresa u Varšavi, u prisustvu Njegove Ekselencije Pretседnika g. Mošickog i odmah iduće godine u Pragu prilikom otvaranja drugog Sveslovenskog Lekarskog Kongresa, u prisustvu Njegove Ekselencije g. Masarika. Pa sam, izvinite me za neskromnost, smatrao, da tu ideju i tu misao treba i danas ovde da zastupam i da naročito istaknem i podvučem, danas kada izgla-samo dva prijateljska, a ja bih rekao i bratska, sporazuma, sa nama po krvi tako bliskim i bratskim narodima.

Ali ja neću ovde da govorim i da vas zamaram o onome, što smo već izglasali, jer to nije ni moj, kako bih rekao, fah, ni moja struka, i ako znam da je već poodavno prestalo vreme, kada mi Sloveni treba da zasnivamo svoju blizost i svoje veze samo na „krvi i bratstvu“, već treba da što više i jače vezujemo sudbine svojih naroda čvrstim privrednim i ekonomskim vezama, da bi se kao iskrena braća u teškim momentima mogli jedan drugom efikasnim merama u nevolji naći i pomoći. Reći ću, i ako ne-stručan i nekompetentan u tim pitanjima, da ću se ja i svakoj takvoj vezi i sporazumu iskreno radovati, jer će te veze jače osposobljavati naše narode za tešku borbu ne samo u ovoj našoj vrtoglavoj i teškoj sadašnjici, nego, rekao bih, i u još sve težoj budućnosti, jer se ovim jadima i nevoljama, koje su ovladale svetom, kraja ne vidi i ne da sagledati. Bar tako je na moj pogled. Dao bi Bog da se ja u tome varam i prevarim!

Ali ono, na čemu želim da se naročito zadržim i da vas potsetim, to je onaj veliki značaj koji za nas sve i za braću Poljake, a i za nas, — za nas rekao bih još i više, — ima ovaj kulturni sporazum, jer se mi zbilja malo znamo i poznajemo. Da ukažem na korist koju naš narod može imati, a verujem nesumnjivo da će i imati od blizosti i bliskog duhovnog poznanstva sa jednim narodom, koji je u kulturnoj istoriji čovečanstva dao tako velike ljude i pretstavnike na svima poljima duhovnog i naučno-kulturnog života. Pa ne samo ljude, no i žene. Zar nije najveća i najpoznatija žena u prošlosti bila čuvena matematičarka Sofija Kovalevska, poreklom Poljkinja? A zar nije danas opet u nauci najveće ime g-đe Kiri, čije ime u nauci svetli i zrači, baš kao i zraci radiuma, koje je otkrio veliki francuski genije njenoga muža; on je svojim genijem otkrio, ali je madam Kiri ta, koja je svojim genijem, slovenskim mirnim i strpljivim genijem, kroz niz godina posle nesrećne smrti svoga muža, razradila i naučno klasifikovala zrake radiumovih soli i svojim radovima ne samo stvorila jednu čitavu novu naučnu oblast

u fizici i medicini, no još i više: dala tačnu osnovu za dalja ispitivanja ovoga velikoga i epohalnoga za čovečanstvo pronalaska.

A treba li, gospodo, da vas potsećam i da govorim o velikom značaju za celo čovečanstvo i na blagotvorni uticaj njegovih dela, na besmrtnog Mickjevića, na Senkjevića, Kraševskog, da vam govorim o Koperniku, o Sopenu i o mnogim i mnogim drugim poljskim velikanima. (Glasovi: Slava im!) Treba li da govorim i da vas potsećam na gordi, patriotski duh poljskog naroda, koji se nije dao slomiti i uništiti ni u najtežim momentima tužne i teške istorijske prošlosti, kada je poljski narod ne samo bio porobljen, no i razdeljen među tri moćne imperije, koje su vladale Poljskom preko 120 godina, koje su ga za sve vreme gonile i lomile, ali mu duh i osećaj nacionalne svesti nisu salomile, a još manje uništile. I baš u to vreme poljski narod je, kao što nam je iz istorije poznato, u vreme najvećih svojih stradanja, muka i patnji, dao najveće velikane, pesnike, pisce i naučnike, koji su svojim radovima stekli svetsku slavu u celom čovečanstvu ne samo sebi i svome imenu, već i svojoj naciji. U tome, rekao bih, i ležala je osnova onoga velikog poleta i zamaha misli i ideja, koje veju u njihovim besmrtnim delima. Ja znam, gospodo, da vi ovo sve znate, znate možda i bolje od mene, ali ja, oprostite mi, nisam mogao u ovom trenutku da se otmem od ovih misli, a da ih ne iznesem i ne izložim pred vas kao jedan, nadam se, mio i drag memento. I stoga verujem da mi nećete zameriti, ako sam bio i malo opširniji i ako sam vas zamorio, ali ja sam vam i na početku rekao: ja, kad je reč o zbliženju Slovena, ne vladam u dovoljnoj meri ni sobom, ni svojim osećajima, i da bih ipak ograničio sebe, koliko mi je god to moguće, ja sam se rešio i skicirao ovaj svoj govor, jer nisam smeo da u slobodnom govoru pustim svojim mislima, refleksijama i, što je glavno, osećajima na volju.

Ja ću da završim, gospodo. Dopustite mi da završim ovaj govor jednom poljskom narodnom izrekom, koja će nam, po mom skromnom mišljenju, bolje no išta drugo, objasniti i smisao i značaj ovoga našeg današnjeg rada. Ona glasi:

„Spoznajme se, kohajme se, ne daj me sel“

„Poznajmo se, volimo se, ne dajmo sel“ (Živo odobravanje).

I zato, gospodo, u duhu te moćne, te mudre krilatice koja neka bi dao Bog da zagreva sve slovenske narode od velikoga Severa do našega Juga, i u duhu tih ideja, ja sam slobodan, kao poslednji govornik, predložiti vam da mi ovu konvenciju sa puno ljubavi, bratske ljubavi, aklamacijom primimo i odobrimo. (Živo odobravanje).

Pretседnik dr. Ante Pavelić: Pošto se niko više nije javio za reč, to je debata u načelu završena i pristupićemo glasanju. Ona gospoda senatori, koja su za predlog Zakona o sporazumu o naučnim, školskim i umetničkim odnosima, zaključenom i potpisanom u Varšavi 2 decembra 1931 godine između Kraljevine Jugoslavije i Republike Poljske, glasaće sa „za“, a gospoda koja su protiv, glasaće sa „protiv“. (Glasovi: Da se primi aklamacijom!) Molim vas lepo, i ovo je zakonski predlog te moramo, prema Poslovniku, i o njemu, kao i o svakom drugom zakonskom predlogu, poimenično glasati. Molim g. sekretara da proziva g.g. senatore, a gospodu senatore molim da glasaju.

Sekretar Milan L. Popović proziva g.g. senatore, i oni su glasali ovako:

Alibegović Asim — otsutan
 Alkalaj d-r Isak — za
 Altiparmaković Jovan — otsutan
 Arnautović Šerif — za
 Banjanin Jovo — za
 Bogojević Vasa — za
 Vidaković Antun — za
 Vilović Osman — otsutan
 Vujić Pavle — za
 Vukčević d-r Stanojlo — za
 Gavrića d-r Emilo — za
 Gavrilović d-r Bogdan — za
 Gaj Ljudevit — za
 Glušac d-r Vaso — otsutan
 Gmajner d-r Ivan — za
 Grasl d-r Georg — otsutan
 Gregorin d-r Gustav — za
 Desnica d-r Uroš — otsutan
 Dobrinić Petar — za
 Dragović Milutin — otsutan
 Ćirlić Petar — otsutan
 Ivković d-r Momčilo — za
 Ilić d-r Dimitrije — za
 Jalžabetić Tomo — za
 Janković Stjepan — za
 Jovanović Ž. Miloje — za
 Karamehmedović d-r Hamdija — za
 Kovačević Tomo — otsutan
 Kostić Petar — otsutan
 Kostrenčić d-r Marko — otsutan
 Kotur d-r Đura — za
 Krulj d-r Uroš — za
 Kukuljević-Sakcinski Fran — za
 Ljubibratić d-r Sava — za
 Mažuranić d-r Želimir — za
 Majstrovic d-r Ivan — za
 Marjanović Milan — otsutan
 Mahmutbegović Sefedin — otsutan
 Mičić d-r Mića — otsutan
 Mihaldžić Stevan — za
 Muftić Salem — otsutan
 Nešković Jovan — za
 Novak d-r Fran — otsutan
 Obradović Paja — otsutan
 Ploj d-r Miroslav — za
 Popović Daka — za
 Popović Matija — za
 Popović Milan — za
 Ravnihar d-r Vladimir — za
 Radovanović Krsta — za
 Radulović Marko — otsutan
 Rajar d-r Janko — za
 Rožić d-r Valentin — za
 Samurović Janko — za
 Simonović Milan — otsutan
 Smiljanić Krsta — za
 Stanković Jovan — za
 Stanković d-r Radenko — za
 Sulejmanović d-r Džafer — za
 Teslić Petar — otsutan
 Timotijević Kosta — otsutan
 Tomašić d-r Ljubomir — otsutan
 Tomić Svetozar — za

Trinajstić d-r Dinko — za
 Ubavić Pavle — za
 Frangeš d-r Oton — otsutan
 Hadži Bošković Trajko — za
 Hadži Ristić Spira — za
 Hribar Ivan — za
 Cvetković Jordan — za
 Cerović Gavrilo — otsutan
 Šverljuga Stanko — za
 Šilović d-r Josip — za
 Šola Atanasije — za
 Šuperina d-r Benjamin — za

Posle glasanja

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Gospodo senatori, izvolite čuti rezultat glasanja. Glasalo je prisutnih 51 senator, i svi su glasali za. Time objavljujem, da je jednoglasno u načelu usvojen predlog Zakona o sporazumu o naučnim, školskim i umetničkim odnosima, zaključenom i potpisanom u Varšavi 2 decembra 1931 godine između Kraljevine Jugoslavije i Republike Poljske.

(Senat burno kliče: Živela Poljska!)

Prelazimo na pretres u pojedinostima. Molim g. izvestioca da izvoli pročitati § 1.

Izvestilac Svetozar Tomić čita § 1. (Vidi sastanak III).

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Stavljam na glasanje pročitani § 1. Ona gospoda senatori koji su za pročitani § 1, neka izvole sedeti, a koji su protiv, neka izvole ustati. (Svi sede). Objavljujem da je pročitani § 1 jednoglasno primljen.

Izvolite čuti § 2.

Izvestilac Svetozar Tomić čita § 2. (Vidi sastanak III).

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Stavljam na glasanje pročitani § 2. Ona gospoda senatori, koji su za pročitani § 2, neka izvole sedeti, a koji su protiv, neka izvole ustati. (Svi sede.) Objavljujem, da je pročitani § 2 jednoglasno usvojen.

Time je primljen i u pojedinostima ovaj zakonski predlog, ali, pre nego predemo na glasanje o zakonskom predlogu u celini, molim g. izvestioca da izvoli pročitati brzojavku, koju bismo ovom zgodom uputili g. Predsedniku Senata Poljske Republike, ako se Senat s tim saglasi.

Izvestilac Svetozar Tomić čita:

Gospodinu Predsedniku Senata

Varšava

Senat Kraljevine Jugoslavije primio je danas jednoglasno i jednodušno zakon o sporazumu o naučnim, školskim i umetničkim odnosima između Kraljevine Jugoslavije i Republike Poljske. Ovaj je zakon rezultat dosadašnjih dobrih odnosa dve bratske zemlje, a biće u budućnosti pogodba boljih i srdačnijih naših uzajamnih duhovnih veza.

Senat Kraljevine Jugoslavije smatra za svoju svetu dužnost da povodom ovoga važnog akta izrazi Senatu Poljske Republike i celom poljskom narodu osećaje svojih iskrenih i trajnih bratskih simpatija i prijateljstva.

Pretsednik Senata
 Dr. Ante Pavelić.

(Gospoda senatori su čitanje ovog telegrama propratili burnim aplauzom i dugotrajnim oduševljenim uzvicima: Živela Poljska! Živeo bratski poljski narod!)

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Pošto vidim iz jedno-dušnog odobravanja gospode senatora da je Senat saglasan sa sadržinom pročitane brzojave, to molim gospodu senatore za ovlašćenje da ga kao Predsednik Senata mogu potpisati i uputiti Gospodinu Predsedniku Senata Republike Poljske. (Složan odziv: Daje vam se ovo ovlašćenje!)

Onda, gospodo, pristupamo konačnom poimeničnom glasanju o zakonskom predlogu u celini. Molim g. sekretara da izvoli pristupiti prozivei.

Sekretar Milan L. Popović proziva gospodu senatore, koji su glasali ovako:

Alibegović Asim — otsutan
 Alkalaj d-r Isak — za
 Altiparmaković Jovan — za
 Arnautović Šerif — za
 Banjanin Jovo — za
 Bogojević Vasa — za
 Vidaković Antun — za
 Vilović Osman — otsutan
 Vujić Pavle — za
 Vukčević d-r Stanojlo — za
 Gavrića d-r Emilo — za
 Gavrilović d-r Bogdan — otsutan
 Gaj Ljudevit — za
 Glušac d-r Vaso — otsutan
 Gmajner d-r Ivan — otsutan
 Grasi d-r Georg — otsutan
 Gregorin d-r Gustav — za
 Desnica d-r Uroš — otsutan
 Dobrinić Petar — otsutan
 Dragović Milutin — otsutan
 Đirlić Petar — otsutan
 Ivković d-r Momčilo — za
 Ilić d-r Dimitrije — otsutan
 Jalžabetić Tomo — za
 Janković Stjepan — otsutan
 Jovanović Ž. Miloje — za
 Karamehmedović d-r Hamdija — za
 Kovačević Toma — otsutan
 Kostić Petar — otsutan
 Kostrenčić d-r Marko — otsutan
 Kotur d-r Đura — za
 Krulj d-r Uroš — za
 Kukuljević-Sakeinski Fran — za
 Ljubibratić d-r Savo — za
 Mažuranić d-r Želimir — za
 Majstrovčić d-r Ivan — za
 Majanović Milan — otsutan
 Mahmutbegović Sefedin — otsutan
 Mičić d-r Mića — otsutan
 Mihaldžić Stevan — za
 Muftić Salem — otsutan
 Nešković Jovan — za
 Novak d-r Fran — otsutan
 Obradović Paja — otsutan
 Ploj d-r Miroslav — za
 Popović Daka — za

Popović Matija — za
 Popović Milan — za
 Ravnihar d-r Vladimir — za
 Radovanović Krsta — za
 Radulović Marko — otsutan
 Rajar d-r Janko — za
 Rožić d-r Valentin — za
 Samurović Janko — za
 Simonović Milan — otsutan
 Smiljanić Krsta — za
 Stanković Jovan — za
 Stanković d-r Radenko — za
 Sulejmanović d-r Džafer — za
 Teslić Petar — otsutan
 Timotijević Kosta — otsutan
 Tomašić d-r Ljubomir — otsutan
 Tomić Svetozar — za
 Trinajstić d-r Dinko — za
 Ubavić Pavle — za
 Frangeš d-r Oton — otsutan
 Hadži Bošković Trajko — za
 Hadži Ristić Spira — za
 Hribar Ivan — za
 Cvetković Jordan — za
 Cerović Gavrić — otsutan
 Šverljuga d-r Stanko — otsutan
 Šilović d-r Josip — za
 Šola Atanasije — za
 Šupešina d-r Benjamin — za

Posle glasanja

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Izvolite čuti rezultat glasanja. Od prisutnih 46 gospode senatora svi su glasali za.

Objavljujem da je time konačno i u celini primljen predlog Zakona o sporazumu o naučnim, školskim i umetničkim odnosima, zaključenom i potpisanom u Varšavi 2 decembra 1931 godine između Kraljevine Jugoslavije i Republike Poljske. (Buran aplauz).

Ovim smo, gospodo senatori, iscrpli dnevni red današnje sednice.

Pre nego što bih ovu sednicu zaključio, imam da vam saopštim da Predsedništvo sa zada ne raspolaže dovoljnim materijalom za rad Senata. Međutim, kako sam obavešten, u Narodnoj skupštini nalazi se još nekoliko nerešenih konvencija koje će verovatno Narodna skupština ovih dana uputiti Senatu na dalji rad. U vezi sa ovim, ja sam slobodan umoliti Senat, da me izvoli ovlastiti da mogu sve te konvencije koje budu poslate Senatu upućivati onome Odboru, koji je proučavao konvenciju o kulturnim odnosima sa Republikom Poljskom, i da istovremeno onome Odboru mogu određivati rokove u kojima bi dužan bio te predloge proučiti i Senatu svoje izveštaje podnositi. Predsedništvo bi ove odborske izveštaje prikupilo i na dnevni red iduće sednice Senata stavilo.

Prima li Senat ovaj moj predlog? (Prima). Pošto Senat prima, današnju sednicu zaključujem, a iduću ću zakazati pismenim putem, sa dnevnim redom onih predloga, koje mi pomenuti Odbor i drugi odbori budu pripremili i predali.

— Sednica je zaključena u 12,20 časova —